

dzisiaj, to za lat kilka trudno będzie znaleźć kogokolwiek, kto by przedstawił kompendium Jego działalności naukowej. Stąd też w przedstawionym wspomnieniu główną uwagę zwróciłem na uzupełnienie tych braków, a pominąłem te fragmenty, które są opublikowane i powszechnie dostępne.

Z Profesorem Marianem Czarnowskim łączyły mnie nie tylko bliskie kontakty zawodowe i osobiste, ale ponad 40-letnia współpraca w jednym i tym samym zespole badawczym. Nasz partnerski udział w rozwiązywaniu wspólnych zadań pozostanie w mojej pamięci jako doskonałe, mimo odmiennych usposobień, uzupełniający i rozumiejący się duet, który przetrwał próbę czasu i sprawdził się w przewycięzaniu wielu trudności oraz rozwiązywaniu zawodowych i naukowych zamierzeń.

Teraz, kiedy w pamięci pozostaje ciągle tak żywy Jego obraz, kiedy patrzę na pusty fotel, na którym tak często siadał, aby pogadać o naszych codziennych radościach i problemach, dopiero teraz kiedy nie ma Go wśród nas, uświadomiłem sobie jak bardzo – jak bardzo byliśmy potrzebni sobie nawzajem.

WAŻNIEJSZE BIOGRAMY

Kto jest Kim w Botanice Polskiej, Wyd. Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN 1995; *Biografie pracowników naukowych Zakładu Fizjologii Roślin PAN*, Monografie ZFR PAN 2, 1996; *Współcześni uczeni polscy – słownik biograficzny* tom 1 (A-G) 1998; *The New York Academy of Sciences Directory of Members 1999*; *Who's Who in the World 2000*; *Kto jest Kim w Polsce, 2000*, (w druku).

Włodzimierz STARZECKI

ROCZNICE JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

DR ZOFIA RADWAŃSKA-PARYSKA
– W 100-LECIE URODZIN

Dr Zofia Radwańska-Paryska
– in 100th anniversary of birth

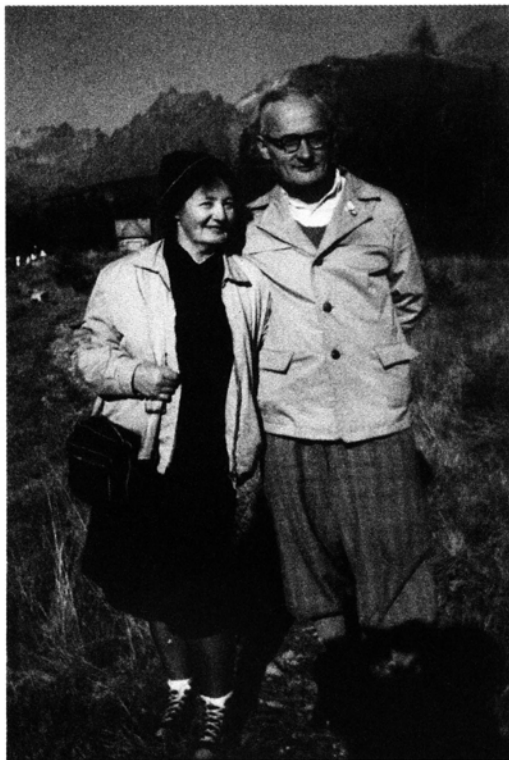
Seniorka botaniki polskiej, wybitna taterniczka i oddana działaczka ochrony przyrody, osoba o ogromnej pasji i wrażliwości, której życie wpisane jest w cały XX wiek.

Przyszła na świat w Warszawie 3 maja 1901 r. jako najstarsza z pięciorga dzieci Leokadii i Ryszarda Radwańskich. Z domu rodzinnego wyniosła staranne

wykształcenie i wrażliwość na piękno; rozmiłowanie w poezji, malarstwie i muzyce zawdzięcza ojcu, znanemu malarzowi, który wprowadził ją w świat sztuki. Jej fascynacja muzyką sprawiła, że do lat 70. brała udział, jako słuchaczka, we wszystkich konkursach chopinowskich i konkursach Wieniawskiego. Doskonała znajomość języków pozwala jej czytać literaturę piękną – angielską, francuską czy niemiecką w oryginale. Jednakże nie humanistka stała się pasją Jej życia. Od wczesnej młodości rozmiłowana w przyrodzie, wybrała studia biologiczne i geograficzne na Uniwersytecie Warszawskim. Zafascynowana osobowością swego mistrza, profesora Bolesława Hryniewieckiego, pod jego opieką wykonuje pracę doktorską (*Badania nad żyworoślnością roślin na terenie Polski*), którą broni w 1933 r. W pięć lat później rezygnuje jednak z kariery uniwersyteckiej i opuszcza swą umiłowaną Warszawę, choć czuje się związana nadal z tym miastem (mimo oddalenia, od kilkudziesięciu lat pozostaje członkiem Warszawskiego Oddziału PTB). Urzeczona pięknem Tatr, na miejsce swojego stałego zamieszkania wybiera w 1938 roku Zakopane, gdzie mieszka po dzień dzisiejszy. W latach trzydziestych realizuje swoje dwie największe

ówczesne pasje: pracę naukową i taternictwo. Dokonuje wówczas wielu nowych, nierzadko bardzo trudnych przejść w Tatrach, stając się czołową polską taterniczką. W 1938 r. pisze (jako pierwsza kobieta) wraz z Tadeuszem Pawłowskim, towarzyszem wielu wypraw, przewodnik wspinaczkowy *Skalne drogi w Tatrach Wysokich*. W tym też roku wychodzi za mąż za Witolda Paryskiego – przez 61 lat nieodłącznego towarzysza Jej życia (Fot. 1). W okresie okupacji pracuje z ogromną ofiarnością w opiece społecznej, angażując się równocześnie w tajne nauczanie. W latach 1944–1945 otrzymuje zatrudnienie w nadleśnictwie „Zakopane 2” i jako referent do spraw ochrony przyrody uczestniczy, m.in. wspólnie z Zygmuntem Czubińskim, w pracach służących regeneracji zdewastowanej roślinności Doliny Jaworzynki (Tatry Zachodnie). Po wojnie nie wraca już do wspinaczki, oddając się bez reszty badaniom naukowym, przewodnictwu tatrzańskiemu, szkoleniom przewodników oraz działalności na rzecz ochrony przyrody. W 1945 r. zostaje, jako pierwsza kobieta, członkiem Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, a w 1948 r. pierwszą kobietą – przewodnikiem tatrzańskim. Tuż po zakończeniu wojny podejmuje ożywioną działalność społeczną; zakłada m.in. wraz z Juliuszem Zborowskim Związek Zawodowy Pracowników Nauki, który niesie pomoc licznym intelektualistom, przebywającym w Zakopanem po upadku Powstania Warszawskiego. W 1946 r. zakłada w Zakopanem Oddział Ligi Ochrony Przyrody, który dzięki Niej staje się jednym z najbardziej prężnych w Polsce. Wygłasza wówczas dziesiątki odczytów, wydaje ulotki i apele, pisze interwencje i protesty do najwyższych władz państwowych w obronie przyrody Tatr i Podtatrza. Uczestniczy także, jako rzeczoznawca, w pracach Rady Naukowej Tatrzańskiego Parku Narodowego. Przez pierwszych siedem lat po wojnie (1945–1951) pracuje jako kustosz działu przyrodniczego w Muzeum Tatrzańskim. Równolegle sprawuje opiekę nad słynnym zakopiańskim alpinarium, położonym wówczas na miejscu dzisiejszego Domu Turysty. W niełatwych latach 50. jest sekretarzem Rady Kultury w Zakopanem; wspólnie z Romanem Brandstaetterem stacza wówczas prawdziwe boje w obronie spraw kultury – m.in. broni historycznych nazw ulic w mieście. Ważne wydarzenia w Jej życiu przynosi rok 1951, kiedy to dzięki inicjatywie prof. Władysława Szafera, wspartej Jej osobistym zaangażowaniem, powstaje Tatrzańska Stacja Naukowa Instytutu Ochrony Przyrody PAN. Przez następnych 20 lat, tj. do czasu przejścia na emeryturę w 1971 r., Zofia Radwańska-Paryska z ogromnym oddaniem kieruje Stacją, która w tym okresie staje się równocześnie do-

Fot. / Phot. 1.

mem dla Niej i Jej męża. Prowadzi w tym czasie intensywne badania naukowe na terenie Tatr Polskich i Słowackich. Jej badania, koncentrujące się głównie na florze roślin naczyniowych, owocują licznymi publikacjami, m.in. pionierską monografią ukazującą przemiany flory gór pod wpływem działalności antropogenicznej (*Roślinność synantropijna we florze Tatr*, 1963) oraz popularnonaukowymi publikacjami z zakresu botaniki i ochrony przyrody. W roku 1975 publikuje syntezę poświęconą dendroflorze: *Materiały do rozmieszczenia dendroflory Tatr i Podtatrza*. Obok badań flory prowadzi równoległe studia z zakresu etnobotaniki i historii botaniki. Do najbardziej znaczących należą takie prace, jak: *Polskie nazwy góralskie roślin Tatr i Podtatrza* (1962), *Słownik gwarowy góralskich nazw roślin z Tatr i Podtatrza* (1992) oraz *Zielnik Brata Cypriana z Czerwonego Klasztoru* (1991). Geograficzne przygotowanie, jakie zdobyła na Uniwersytecie Warszawskim pomogło Jej niewątpliwie w przygotowaniu obszernego *Zarysu fizjografii Tatr i Podtatrza* (1959). Po przejściu na emeryturę oboje z mężem przenoszą się do skromnego, drewnianego „Domu pod Jesionami” obok słynnego „Domu

Fot. / Phot. 2.

pod Jedłami”, gdzie mieszka do dziś. Zaczyna się kolejny etap twórczości; czas zbierania owoców pracowitego życia. Na pograniczu nauki i popularyzacji plasują się dwa monumentalne dzieła przygotowane przy współautorstwie dr Zofii Radwańskiej-Paryskiej (opracowane wspólnie z mężem Witoldem H. Paryskim), jakimi są *Encyklopedia Tatrzańska* (1973) oraz *Wielka Encyklopedia Tatrzańska* (1995). W okresie powojennym stała się jednym z najwybitniejszych popularyzatorów przyrodoznawstwa. Do arcydzieł literatury popularnonaukowej należy książka *Zielony świat Tatr* (1953, 1963), wspaniałe i na bardzo wysokim poziomie merytorycznym opracowanie, a zarazem napisane bogatym i pięknym językiem wprowadzenie w świat roślinny Tatr. Wspaniałą próbką literackiego talentu są uroczyste wiersze o roślinach zebrane w tomiku *Wierszyki o tatrzańskich kwiatach* (1993). Za działalność zarówno naukową, jak i popularno-naukową, a także zasługi na polu ochrony przyrody tatrzańskiej i podtatrzańskiej, dr Zofia Radwańska-Paryska otrzymała liczne odznaczenia oraz honorowe obywatelstwo Gminy Tatrzańskiej. Wyrazem docenienia całokształtu Jej dokonań jest odznaczenie Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski w 1986 r. (Fot. 2) oraz Medalem im. B. Hryniewieckiego, nadanym po raz pierwszy Jej właśnie przez Polskie Towarzystwo Botaniczne.

Okragły Jubileusz urodzin jest dobrą okazją do złożenia Drogiej Jubilatce gratulacji z tytułu dotychczasowych dokonań oraz złożenia najserdeczniejszych życzeń wszelkiego dobra i wewnętrznej pogody ducha. Pragniemy również gorąco podziękować seniorce społeczności botanicznej za to wszystko co nam dała, ucząc nas całym swoim życiem odpowiedzialnej miłości do przyrody polskich gór, szczepiąc twórczy zapał do pracy na niwie polskiej botaniki.

Ad multos annos.

Halina PIĘKOŚ-MIRKOWA
Zbigniew MIREK

WYBRANE PUBLIKACJE DR ZOFII RADWAŃSKIEJ-PARYSKIEJ

- [1] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1950. Sasanka słowacka, nowa roślina flory polskiej. *Acta Soc. Bot. Pol.* **20**(2): 549–556.
- [2] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1950. Tatrzańskie notatki florystyczne. *Acta Soc. Bot. Pol.* **29**(2): 557–576.
- [3] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1951. Krokus. *Chronimy przyr. ojcz.* **7**(1): 3–11.
- [4] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1953. Zielony świat Tatr. Warszawa, Wyd. Nasza Księgarnia.
- [5] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1956. Nejmladsi prislunici tatrzańskie kveteny. *Ochrona przyrody* **11**(4): 107–109.
- [6] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1956. Mozaika tatrzańska. Warszawa, Wyd. Nasza Księgarnia.
- [7] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1958. Piętra roślinności w Tatrach. Przewodnik VI Ogólnopolskiego Zjazdu PTG (Kraków) 5–8.IX. Cz. I, s. 42–49.
- [8] RADWAŃSKA-PARYSKA Z., ODŁOŻILIKOVA L. 1958. Rośliny naczyniowe najwyższych szczytów Tatr Wysokich. *Fragm. Flor. Geobot.* **3**(2): 23–27.
- [9] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1959. Zarys fizjografii Tatr i Podtatrza. *Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala* **1**: 27–75.
- [10] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1959. Ochrona przyrody a pasterstwo. *Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala* **1**: 175–192.
- [11] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1961. Zmienność kwiatów *Parnassia palustris* L. w zależności od wysokości nad poziom morza. *Acta Soc. Bot. Pol.* **30**(3–4): 649–666.
- [12] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1961. Rośliny tatrzańskie. Atlas. Warszawa, PZWS.
- [13] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1962. Polskie nazwy góralskie roślin Tatr i Podtatrza. *Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala* **4**: 195–233.
- [14] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1963. Roślinność synantropijna we florze Tatr (wpływ bydła, owiec i człowieka na roślinność). *Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala* **5**: 233–281.
- [15] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1965. The Vegetation of Tatra Mountains. XVI Linnologorium Conventus in Polonia MCMLXV (Tatra Mountains). *Pol. Acad. Cracov.* s. 51–57.
- [16] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1970. Obserwacje florysty-

czne na Polanie Smreczyńskiej Wyżniej. *Acta Archaeologica Carpatica* **11**(2): 206–210.

- [17] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1971. Limba w literaturze, sztuce i wierzeniach ludowych. W: S. BIAŁOBOK (red.), *Limba*. Warszawa-Poznań. Zakład Dendrologii i Arboretum Kórnickie PAN, s. 130–140.
- [18] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1971. Pałacy wpływ halnego wiatru na roślinność tatrzańską. *Zbornik prac o Tatranskom narodnom parku* **13**: 321–341.
- [19] RADWAŃSKA-PARYSKA Z., PARYSKI W. H. 1973. Encyklopedia tatrzańska. Wyd. Sport i Turystyka, Warszawa.
- [20] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1974. Roślinność tatrzańska. *Czas. Geogr.* **45**(1): 47–62.
- [21] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1975. Materiały do rozmieszczenia dendroflory Tatr i Podtatrza. *Studia Ośr. Dok. Fizjogr.* **4**: 13–77.
- [22] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1991. Zielnik Brata Cypriana z Czerwonego Klasztoru. *Polish Bot. Stud. Guidebook Series* **5**: 3–216.
- [23] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1992. Słownik gwarowy góralskich nazw roślin z Tatr i Podtatrza. *Tatry i Podtatrze* **1**, wyd. Tatrzański Park Narodowy, Zakopane, ss. 103.
- [24] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1993. Przyroda Kotliny Zakopiańskiej w literaturze i malarstwie. W: MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H. (red.), *Przyroda Kotliny Zakopiańskiej – poznanie, przemiany, zagrożenie i ochrona. Tatry i Podtatrze* **2**, Wyd. Tatrzański Park Narodowy; Kraków-Zakopane, s. 35–42.
- [25] RADWAŃSKA-PARYSKA Z., PARYSKI W. H. 1995. Wielka encyklopedia tatrzańska. Wyd. Górskie, Poronin, ss. 1555.
- [26] RADWAŃSKA-PARYSKA Z. 1996. Rozwój i realizacja idei ochrony przyrody Tatr. W: MIREK Z., GŁOWACIŃSKI Z., KLIMEK K., PIĘKOŚ-MIRKOWA H. (red.), *Przyroda Tatrzańskiego Parku Narodowego. Tatry i Podtatrze* **3**, Wyd. Tatrzański Park Narodowy; Kraków-Zakopane, s. 35–42.

**BIOGRAFIA NIEPOSOLITA
O PROFESORZE WŁADYSŁAWIE
MATUSZKIEWICZU W 80. ROCZNICĘ
URODZIN I 60-LECIE PRACY NAUKOWEJ**

**An uncommon biography
On Professor Władysław Matuszkiewicz
in 80th anniversary of birth
and 60th anniversary of scientific work**

Biografia naukowa Profesora Władysława Matuszkiewicza (ur. 18 marca 1921 r.) jest w moim przekonaniu niezwykła. Twierdzę tak nie z powodu jej rozciągłości w czasie ani też z powodu dorobku mierzonego liczbą publikacji. Wielu geobotaników, obcując nieustannie z przyrodą, żyje bowiem długo, a swą aktywność poświadcza na piśmie permanentnie. Dzieje się tak jednak tylko wówczas, gdy pasja naukowa chroni nas przed próżnością, a więc gotowo-

ścią do przejmowania coraz to kolejnych niezliczonych funkcji, kradnących czas, niweczających świeżość umysłu i stwarzających iluzję zarządzania wszystkim i wszystkimi. Na szczęście, nie w każdym z nas żądza poznania ulega dwom innym żądom: władzy i pieniądza.

Profesor Matuszkiewicz najlepszą część swego życia oddał pracy naukowej i dopiero po przejściu na emeryturę, uwolniony od mitręgi codziennych, przez blisko 40 lat, dojazdów z Milanówka do Warszawy, znalazł czas, siły i ochotę na pełne życie rodzinne i towarzyskie, a także na działalność na rzecz lokalnej społeczności.

Pasje przyrodnika odnalazł w sobie bardzo wcześniej jako licealista i wkrótce pod kierunkiem Profesora Stanisława Kulczyńskiego poczynił pierwsze próby naukowe. Uczestniczył między innymi w ostatnich ekspedycjach poleskich tego uczonego, próbował swoich sił w systematyce roślin i eksperymentalnej ekofizjologii roślin.

Profesor Matuszkiewicz nie przeszedł typowej ewolucji zainteresowań, tak właściwej dla nieco wcześniejszego pokolenia, np. od florystyki przez fi-

togeografię lub fitosocjologię, przez systematykę eksperymentalną do genetyki lub biochemii. Nie wkroczył także na drogę przeciwną, tak typową dla badaczy z pokolenia nieco młodszego: drogę coraz silniejszego zawężania pola swoich zainteresowań i zatapiania się w szczegółach. Nie zatracił więc wizji funkcjonowania otaczającego nas świata i swojej roli w jego rozumieniu.

Prof. Matuszkiewicz znalazł trzecią drogę. W obrębie wybranej przez siebie specjalności, a więc nauki o roślinności, zakreślił sobie dość rozległy krąg zainteresowań i stopniowo go penetrował, gromadząc wiedzę, sprawdzając kolejne hipotezy, sumując i syntetyzując wielokrotnie wyniki badań swoich i obcych, poddając je ocenie kolegów i służąc nimi praktyce, a na końcu czyniąc to, co każdy badacz chciałby i powinien, a co powiodło się tylko nielicznym. Mam tu na myśli końcową syntezę swego dorobku i swego pokolenia. I już w tym miejscu trzeba wyraźnie powiedzieć: czynił to, nie mając ku temu ani prerogatyw administracyjnych ani specjalnych środków finansowych, które by skłoniły innych badaczy do wykonywania „zamówionych badań”.

Kolejne etapy tej niezwyklej drogi naukowej to:

1) Samodzielne studia nad roślinnością leśną w wybranych obiektach fizjograficznych (okolice Lwowa, Sudety Zachodnie, Puszcza Białowiecka, po latach jeszcze raz Karkonosze w Sudetach). Dzieło, które zwłaszcza w swej warstwie teoretycznej i skutkach poznawczych nie ma sobie równego w fitosocjologii polskiej, a tylko niewiele w europejskiej – to *Zespoły leśne Białowieckiego Parku Narodowego*, owoc pracy ledwie 30-letniego badacza. Dodajmy, że to oryginalne dzieło uzupełnia mapa rozmieszczenia zbiorowisk (wykonana wraz z żoną, dr Anielą Matuszkiewicz, 1954). Wartość informacyjna mapy, jak na owe czasy, była ogromna. Przez wiele lat mapa ta była też niezastąpioną pomocą dla dziesiątków badaczy podejmujących porównawcze studia nad wieloma zjawiskami, dla których układem odniesienia było przestrzenne zróżnicowanie roślinności i siedlisk leśnych. Dzieło z 1952 r. pod względem znaczenia dla rozwoju polskiej nauki o szacie roślinnej w drugiej połowie minionego stulecia można porównać tylko z dwoma monografiami: Z. Czubińskiego (1951) – *Zagadnienia geobotaniczne Pomorza* i J. Kornasia (1955) – *Charakterystyka geobotaniczna Gorców*. Sięgając zaś głębiej w przeszłość geobotaniki polskiej, należy je widzieć jako kontynuację pionierskich studiów fitosocjologicznych w Tatrach – W. Szafera i współpracowników (1923 i następne), J. Paczoskiego (1930) – *Lasy Białowieży* i S. Kulczyńskiego (1939, 1940) – *Torfowiska Polesia*.

2) Kolejne syntezy szczegółowych terenowych badań nad roślinnością leśną Polski. Prof. Matuszkiewicz korzystał przede wszystkim z materiałów gromadzonych systematycznie we wszystkich rejonach Polski przez siebie i współpracowników, i uzupełnionych o materiały innych badaczy, dostępne w publikacjach lub oddawane do jego dyspozycji jeszcze w formie mniej lub bardziej surowej. Wstępna seria syntez objęła 4 publikacje własne i współpracowników w latach 1955–1962. Kolejne 8 publikacji ukazuje się w latach 1973–1989 i wreszcie w roku 1996, ta najbardziej dostępna, obejmująca wszystkie grupy zbiorowisk leśnych (Matuszkiewicz W., Matuszkiewicz J. 1996).

3) Synteza wiedzy o roślinności Polski z opisem i kluczami do oznaczania wszystkich znanych, a także prawdopodobnie występujących w Polsce zespołów roślinnych. To *Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski*, wydany w 1981 r., który ukazuje się po 20 latach w poprawionej i uzupełnionej wersji jako 3 tom nowej serii wydawniczej *Vademecum Geobotanicum*.

4) Przelądowa, 12-arkuszowa mapa Potencjalnej Roślinności Naturalnej Polski w skali 1:300000. To owoc zespołowego wysiłku 13 polskich geobotaników z 8 ośrodków naukowych Polski, zrodzony z inicjatywy Prof. Matuszkiewicza, z Jego udziałem i przy Jego niekwestionowanym kierownictwie naukowym. Poprzedziło je wydanie w latach 1966–1974 kilku arkuszy próbnych wykonanych przez różnych autorów i wstępna synteza w skali 1:2000 000, opublikowana z obszernym tekstem i ilustracjami, charakteryzującymi szatę roślinną Polski. Synteza ta ukazała się za granicą jako pierwszy tom nowej międzynarodowej serii wydawniczej *Braun-Blanquetia* (Matuszkiewicz 1984) dzięki życzliwej pomocy prof. F. Pedrotiego z Uniwersytetu w Camerino we Włoszech.

5) Włączenie polskiego dorobku do świeżo wydanej mapy „Potencjalnej roślinności naturalnej Europy” (9 arkuszy w skali 1:2500000). Dzięki wysiłkowi Prof. Matuszkiewicza na mapie tej obraz roślinności Polski jest spójny z obrazem roślinności całego kontynentu. We współdziałaniu z innymi geobotanikami krajów Europy Środkowo-Wschodniej (głównie z Prof. R. Neuhauslem) i b. Związku Radzieckiego doprowadził do zbliżenia podstaw różnych szkół naukowych w geobotanice. Dzięki temu możliwe stało się przetworzenie dotychczasowego dorobku w dziedzinie regionalnej (krajowej) kartografii geobotanicznej i włączenie go do wspólnego przedsięwzięcia, dla którego przedtem brakowało wyobraźni i odwagi intelektualnej.

6) Synteza wiedzy o szacie roślinnej Polski opracowana do akademickiego podręcznika *Geografia Polski*

pod red. L. Starkla. Pod wieloma względami to obszernie i gruntownie opracowanie zastępuje *Szate roślinną Polski* wyczerpaną już, pomimo dwu wydań (1959, pod red. W. Szafera i 1972, pod red. W. Szafera i K. Zarzyckiego). Będzie tak do czasu, aż za sprawą kolejnego pokolenia polskich geobotaników powstanie nowa edycja tego wielkiego dzieła.

Ten bogaty dorobek, ledwie zarysowany jako kolejne etapy jednej biografii naukowej, jak bogaczały jeszcze inne studia, przeprowadzone jakby w międzyczasie, bez odchodzenia od głównego nurtu badań, czy to dla sprawdzenia nowej koncepcji zrodzonej w tym twórczym i niespokojnym umyśle (badania nad współzależnością roślinności i gleb, zmiennością przymrozków w zbiorowiskach leśnych) czy to w odpowiedzi na wyraźne zamówienie społeczne (ocena roślinności i środowiska dla potrzeb rekreacji; podstawy typologii zbiorowisk leśnych Polski). W jednym i drugim przypadku rezultaty tego wysiłku nie pozostały w archiwum lub w urzędach, ale zostały starannie opracowane i upowszechnione w druku. Można więc też mówić o wkładzie Prof. Matuszkiewicza w rozwój ekologii i fytosocjologii stosowanej.

Do dorobku Prof. Matuszkiewicza należą także rezultaty konsultacji, których udzielał niezliczonym rzeszom początkujących i bardziej doświadczonych badaczy, i nadal to czyni u siebie w gościnnym domu. Wreszcie wspomnieć należy o rzeszy uczniów. Pod jego kierunkiem wykonano 60 prac magisterskich, 25 rozpraw doktorskich, a pod jego opieką – 7 rozpraw habilitacyjnych. Z grona Jego uczniów rekrutuje się 4 profesorów zwyczajnych. Inicjował także badania w dziedzinach, w których osobiście nie prowadził studiów (dynamika roślinności i populacji roślinnych, paleoekologia, strefa przejścia między zbiorowiskami, synantropizacja szaty roślinnej).

Poza członkostwem honorowym Polskiego Towarzystwa Botanicznego, nigdy nie doczekał się w kraju znaczącego wyróżnienia ani nagrody wyższego stopnia, odpowiednio do swych zasług. Bardziej doceniani, wyróżniani i nagradzani był za granicą, gdzie zwłaszcza wśród starszych twórców nauki o roślinności cieszy się wielkim poważaniem. Nadal jest niekwestionowanym autorytetem w znajomości roślinności leśnej Europy.

Dla mnie osobiście, mojej Rodziny i kilku przyjaciół, jest Profesor Matuszkiewicz ciągle postacią niezwykłą, uczonym z legendy, dyskutantem niepospolitym o szerokiej wiedzy i rozległych horyzontach. Choć podobnie jak wielu geobotaników (Paczoski, Kulczyński) nie czuł się dobrze w roli wykładowcy uniwersyteckiego, w bezpośrednim kontakcie zaplaśniał wiele umysłów.

Prof. Matuszkiewicz samodzielnie przygotowywał wszystkie swoje prace pod względem graficznym, powołał wiele oryginalnych schematów i modeli. Sporo publikował za granicą, zwłaszcza w Niemczech. Biegłe włada językiem niemieckim, samodzielnie pisze artykuły w tym języku. Już na emeryturze nauczył się angielskiego i pracy z komputerem, a gdy urządził własny domek – posiadał sztukę stolarską i bardzo jest z tego dumny. Po dwudziestoletniej przerwie, niedawno powrócił za kierownicę samochodu.

Swich uczniów nie niańczył, ale nigdy nie odmawiał pomocy, gdy nauczyli się zadawać pytania. Ci, którzy doszukiwali się swoich niepowodzeń w nadmiarze wymagań lub w braku pomocy ze strony Profesora, nie zaznaczyli swego śladu w nauce.

Bohater mojej opowieści, jak każdy z nas ma wady, które trudno polubić, i zalety, których nie potrafiono Mu wybaczyć.

Żadnego z czterech zakładów, którymi kierował nie odziedziczył po poprzednikach. Każdy zbudował swoim wysiłkiem. Stworzył też zaczątki Białowiejskiej Stacji Geobotanicznej, ale przestał się o nią troszczyć, gdy stwierdził, że radzą sobie z tym jego współpracownicy. Popierał dążenia do uruchomienia działalności wydawniczej w rozbudowanym zakładzie (Warszawa-Białowieża), ale gdy możliwe stało się powołanie *Phytocoenosis*, złożył jego los w ręce inicjatora. W pierwszej i drugiej serii *Phytocoenosis*, podobnie jak we wcześniejszych *Materiałach Zakładu Fytosocjologii Stosowanej*, opublikował kilkanaście swych ważnych prac.

Życząc mojemu Mistrzowi i Przyjacielowi dalszych lat życia w zdrowiu i gotowości do podejmowania jeszcze niejednego wyzwania, zachęcam młodszych, by z tej niecodziennej biografii próbowali choćby cząstkę przejąć i wypróbować we własnym życiu.

Więcej o Profesorze Władysławie Matuszkiewiczu znaleźć można w publikacjach:

- [1] ELLENBERG H. 1987. Laudatio auf Władysław Matuszkiewicz. *Phytocoenologia* 15(4): 571–578.
- [2] FALIŃSKI J. B. 1991. Władysław Matuszkiewicz – pół wieku pracy na polu geobotaniki. *Phytocoenosis* (N. S.) 3, *Sem. Geobot.* 1: 3–16.
- [3] FALIŃSKI J. B. 1996. O dwu białowiejskich dziełach geobotanicznych, ich szczególnej roli i potrzebie kontynuacji. *Phytocoenosis* (N. S.) 8, *Sem. Geobot.* 4: 21–30.
- [4] FALIŃSKI J. B., MIREK Z., MUSIAŁ L. 1993. Nowi członkowie honorowi Polskiego Towarzystwa Botanicznego. *Wiad. Bot.* 37(1/2): 165.
- [5] MIREK Z., MUSIAŁ L., WÓJCICKI J. J. (red.) 1995. Kto jest kim w botanice polskiej. *Polish Bot. Stud. Guidebook Series* 14: 3–436.
- [6] ROO-ZIELIŃSKA E., SOLON J. (red.) 2001. Typologia

zbiorowisk i kartografia roślinności – rozważania nad stanem współczesnym. *Prace Geogr.*, w druku.

- [7] MILCZAK M., PAWŁOWSKI F., UZIAK S. i in. (red.) 1994. Profesorowie Wydz. Rolnego UMCS w Lublinie w latach 1944–1955 w wspomnieniach uczniów. Akademia Rolnicza, Lublin.

Janusz B. FALIŃSKI

Dodatek 1

DWANAŚCIE NAJWAŻNIEJSZYCH PUBLIKACJI PROFESORA W. MATUSZKIEWICZA

- [1] MATUSZKIEWICZ W. 1952. Zespoły leśne Białowieckiego Parku Narodowego. *Annales UMCS. Ser. C Suppl.* 6: 1–218.
- [2] MATUSZKIEWICZ A., MATUSZKIEWICZ W. 1954. Die Verbreitung der Waldassoziationen des Nationalparks von Białowieża. *Ekol. Pol.* 2(1): 33–60.
- [3] MATUSZKIEWICZ W., POLAKOWSKA M. 1955. Materiały do fitosocjologicznej systematyki borów mieszanych w Polsce. *Acta. Soc. Bot. Pol.* 24(2): 421–458. [i kolejne syntezы wykonane ze współpracownikami, publikowane na łamach *Acta. Soc. Bot. Pol.* w latach 1955–1962].
- [4] MATUSZKIEWICZ W. 1962. Zur Systematik der natürlichen Kefernwälder des mittel – und osteuropäischen Flachlandes. *Mitt. flor.-soz. Arbeitsgem. N. F.* 9: 145–186.
- [5] MATUSZKIEWICZ W. 1966. Potencjalna roślinność naturalna Kotliny Warszawskiej. *Mater. Zakł. Fitosoc. Stos. UW* 15: 1–12.
- [6] MATUSZKIEWICZ W. 1967. Przegląd systematyczny zbiorowisk roślinnych Polski. W: A. SCAMONI, *Wstęp do fitosocjologii praktycznej*. PWRiL, Warszawa, s. 175–229.
- [7] MATUSZKIEWICZ W., MATUSZKIEWICZ A. 1973. Przegląd fitosocjologiczny zbiorowisk leśnych Polski. Cz. 1. Lasy bukowe. *Phytocoenosis* 2(2): 143–202 [i kolejne syntezы publikowane ze współpracownikami na łamach *Phytocoenosis, Fragm. Flor. Geobot.* i innych czasopism krajowych i zagranicznych w latach 1973–1985].
- [8] MATUSZKIEWICZ W. 1977. Spät – und Frühfrüste als standortsökologischer Faktor in den Waldgesellschaften des Białowieża-Nationalparkes (Polen). *Bericht. Intern. Symp. Rinteln 1975. Vegetation und Klima. Vaduz*, s. 195–231.
- [9] MATUSZKIEWICZ W. 1981. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. PWN, Warszawa.
- [10] MATUSZKIEWICZ W. 1984. Die Karte der potentiellen natürlichen Vegetation von Polen. *Braun-Blanquetia* I: 3–99.
- [11] MATUSZKIEWICZ W. 1991. Szata roślinna. W: L. STARKEL (red.), *Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze*. PWN, Warszawa, s. 445–494.
- [12] MATUSZKIEWICZ W. (red.) 1995. Potencjalna roślinność naturalna Polski. Mapa przeglądowa 1: 300000 – IGiPZ PAN, Warszawa.

Dodatek 2

DZIEWIĘĆ NAJDAWNIEJSZYCH IDEI NAUKOWYCH PROFESORA W. MATUSZKIEWICZA

- [1] „Przedmiotem badań fitosocjologii są zbiorowiska roślinne, czyli realnie w przyrodzie występujące zgrupowania różnych gatunków roślin. Zgrupowania te nie są przypadkowe, lecz są następstwem działania określonych praw, decydujących o tym, że z olbrzymiej liczby teoretycznie możliwych kombinacji gatunków realizuje się w przyrodzie tylko drobny ich ułamek (por. Braun-Blanquet 1928; Alechin 1944; Stawiński 1948). Za najważniejsze czynniki decydujące o powstawaniu określonych zbiorowisk należy uważać selekcję dokonywaną przez warunki ekologiczne oraz wzajemne oddziaływanie i współzawodnictwo poszczególnych komponentów roślinnych zbiorowiska. Do tego dodać należy czynnik historyczny, określający ogólny skład i charakter flory danego obszaru.
- Wpływ czynników ekologicznych rozumiem w ten sposób, że istniejące w określonym miejscu przestrzeni i w określonym czasie warunki siedliskowe wykluczają możliwość wystąpienia pewnych gatunków, tych mianowicie, których amplituda ekologiczna nie obejmuje odnośnych warunków. W ten sposób zmniejsza się bardzo znacznie ilość możliwych kombinacji.
- Jednak ilość gatunków w poszczególnych zbiorowiskach jest mniejsza, niż mogłaby być z uwagi na warunki siedliskowe i amplitudy ekologiczne samych roślin. Jest to skutkiem działania konkurencji między poszczególnymi gatunkami.” [s. 8]
- [2] „W jednej z poprzednich prac (Matuszkiewicz 1948) wyraziłem pogląd, że w stosunku roślinności do siedliska zachodzi wyraźny związek i równoległość pod względem pochodnych obu zjawisk, że mianowicie zmiany siedliska odzwierciedlają się bezpośrednio w zmianach roślinności. Poczynione w międzyczasie obserwacje potwierdzają ten pogląd. Interesujące jest np. stwierdzenie, że wartość bezwzględna dowolnego czynnika ekologicznego w obrębie tego samego zespołu może być w różnym terenie w pewnych granicach różna, natomiast położenie tej wartości w stosunku do lokalnej zmienności danego czynnika w czasie i przestrzeni jest zawsze to samo.” [s. 9/10]
- [3] Fitocenozę pojmuję nie jako przypadkowe nagromadzenie poszczególnych składników, lecz jako efekt działania określonych praw przyrody, wynikających ze wzajemnego oddziaływania poszczególnych czynników tworzących samą biocenozę.
- Fitocenozę pojmuję jako system znajdujący się w ustawnym ruchu i podlegający ciągłym zmianom. Pozorna stabilizacja obserwowana w niektórych zbiorowiskach stanowi tylko szczególną formę ich ruchu: jest to tylko stan względnej równowagi dynamicznej sił działających w zespole, względnie przejaw zwolnionego tempa zmian, nieuchwytnych z perspektywy naszej obserwacji.
- Fitocenozę pojmuję jako ogniwo w długim łańcuchu zbiorowisk minionych i przyszłych. Przejście jednego

ogniwa w drugie możliwe jest przez stopniowe nagromadzenie i kumulację drobnych, nieznacznych zmian ilościowych, które po osiągnięciu pewnego progu dają początek nowemu układowi.

Fitocenozę pojmuję jako wypadkową ścierania się różnorodnych, częstokroć przeciwstawnych sił i tendencji. Warunkiem życia i motorem rozwoju zbiorowiska jest – interferencja najrozmaitszych czynników środowiskowych oraz „walka o byt” i konkurencja między poszczególnymi gatunkami tworzącymi szatę roślinną, ze swej strony przeciwstawiającą się środowisku”. [s. 11]

[4] „Konkretne zbiorowiska roślinne (fitocenozy) jakie obserwujemy w przyrodzie są niewątpliwie realne, podobnie jak realny jest odnośny kompleks warunków zewnętrznych. Droga porównania wielu takich konkretnych układów stwierdzamy przede wszystkim różny stopień ich podobieństwa, a dalej fakt, że określonej kombinacji czynników środowiskowych odpowiada mniej więcej określona kombinacja gatunków. Zjawia się w ten sposób problem typologii i klasyfikacji zbiorowisk roślinnych, prowadzący wprost do zagadnienia zespołu czyli asocjacji”. [s. 12]

[5] „Asocjacje roślinną pojmuję w znaczeniu abstrakcyjnym, jako zagęszczenie punktów w przestrzeni wielowymiarowej. Realnie w przyrodzie egzystują tylko konkretne zbiorowiska roślinne (fitocenozy) jako ciągłości przestrzennych i czasowych zmian szaty roślinnej. Odbicie tych zjawisk w naszym umyśle stwarza ogólnie, abstrakcyjne pojęcia asocjacji roślinnych (zespółów), jako określonych typów zbiorowiska”. [s. 12]

[6] „Ponieważ w naturalnych zespołach gatunki występują zwykle w drobnych zgrupowaniach złożonych z osobników jednego gatunku, zatem za jednorodny uważam taki płat roślinności, w którym poziome rozmieszczenie drobnych skupisk jednogatunkowych jest możliwe bliskie zupełnego nieuporzędkowania, podlegając statystycznym prawom przypadku. Jakkolwiek prawidłowość w zmianach składu gatunkowego dowodzi, że znajdujemy się w strefie przejściowej między dwoma zespołami”. [s. 14]

[7] „Musimy stale pamiętać, że asocjacje przechodzą w siebie stopniowo, jakkolwiek poszczególne sąsiadujące fitocenozy odgraniczone być mogą bardzo wyraźnie. Pojęcia asocjacji oraz typu siedliska są tylko odbiciem względnych nieciągłości w przestrzennych i czasowych zmianach szaty roślinnej i odpowiadającego jej kompleksu warunków zewnętrznych. Tym niemniej jednak dla celów klasyfikacji i pierwszej charakterystyki szaty roślinnej pod względem fitosocjologiczno-ekologicznym, możliwe i bardzo wskazane jest operowanie pojęciami typów”. [s. 154]

[8] „Z powyższego przeglądu wynika m.in. jak wielki udział w tworzeniu siedliska ma sama roślinność. Nie tylko w zbiorowiskach torfowych, ale także w porastających gleby mineralne warunki edaficzne zmieniają się zależnie od ilości i jakości masy organicznej dostarczanej przez fitocenozę. Ta ostatnia powstaje wprawdzie w określonych warunkach zewnętrznych, warunkujących w ogóle możliwość jej powstania, jednak rozwijając się w każdym konkretnym wypadku

oddziałującej modyfikująco na środowisko, przekształcając je w sposób charakterystyczny dla danej asocjacji”. [s. 169]

[9] „Twierdzenie o nieodwracalności rozwoju biocenozy nie wyklucza jednak możliwości zmiany fitocenozy w kierunku przeciwnym normalnemu rozwojowi. Przeciwnie, wypadki „odwrócenia sukcesji” zdarzają się w badanym terenie dość często. Zawsze jednak w takim przypadku mamy do czynienia z impulsem z zewnątrz: zmiany tego rodzaju nie tylko nie są wynikiem procesów rozwojowych odnośnego zbiorowiska, lecz przeciwnie, stanowią efekt zasadniczego zaburzenia, wywołanego zmianą warunków stojących poza zbiorowiskiem”. [s. 179]

Źródło: MATUSZKIEWICZ W. 1952. Zespoły leśne Białowieckiego Parku Narodowego.

Dodatek 3

OSIEM NAJCZĘSTSZYCH PORZEKADEŁ

PROF. W. MATUSZKIEWICZA I JEDNO ODKRYCIE JEGO STUDENTÓW

- [1] Na pytanie o stan rodzinny zwykle odpowiadała: „*Mam tłum dzieci!*”. Dzieci miał tylko dwoje, które wychowywane przez niezastąpioną Ciocią, jednak każdego późnego wieczora niecierpliwie oczekiwały wiecznie zapracowanych Rodziców.
  - [2] Na pytanie o odległość odpowiadała lwowską miarą: „*Jak stąd do Winnik!*”.
  - [3] O człowieku przystępującym niemrawo do pracy: „*Zabiera się jak Żyd do tańca!*”.
  - [4] O złej pogodzie (zwykle po przejściu pieszko w niepogodę z dworca kolejowego Warszawa-Śródmieście do Zakładu przy Al. Ujazdowskich): „*Pogoda, że tylko pić albo grać na skrzypcach!*”.
  - [5] O swoim przyjacielu z czasów lwowskiej młodości: „*Moim największym przyjacielem był Profesor Wilczyński!*”. Po chwili zawsze dodawał: „*O ile stary przyjaźnić może się z młodym...*”.
  - [6] O niedobranym towarzystwie: „*Jeden ślepy, drugi kulawy, a trzeciemu brak poczucia humoru!*”.
  - [7] O głupim koleźce lub urzędniku: „*Głupi jak but z lewej nogi!*”.
  - [8] O postępowaniu z draniem: „*Bić w głębę i patrzeć czy z obu stron jednakowo puchnie!*”.
- [—] Chodzenie w sandałach, a nawet boso, bez względu na porę roku, studenci rolnictwa w Lublinie, uzbrojeni w „teorię jarowizacji”, komentowali: „*Profesor jarowizuje się!*”.¹

Źródło: Zebrano i opracowano dzięki pomocy doc. dr Jana MATUSZKIEWICZA

¹ Taka bezpośrednia forma kontaktu z Ziemią, z roślinnością i glebą była bardzo bliska wielu wybitnym geobotanikom. Kanadyjski badacz, Pierre Danserau, swoją autobiografię zatytułował: „*Ekolog o nągich stopach*”

JUBILEUSZ PROFESOR KAZIMIERY MAMAKOWEJ

Jubilee of Professor Kazimiera Mamakowa

W ubiegłym roku minęła 70. rocznica urodzin Profesor Kazimieri Mamakowej, wybitnego paleobotanika czwartorzędu.

Profesor Kazimiera Mamakowa (z domu Podkomorzy), córka Jana i Anny, urodziła się 9 marca 1930 w Starym Sączu. Tam też ukończyła szkołę podstawową oraz Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Orkana (częściowo w tajnym nauczaniu podczas okupacji hitlerowskiej). Po uzyskaniu matury w roku 1949 rozpoczęła studia biologiczne na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Do grona jej nauczycieli akademickich należeli wybitni polscy botanicy, profesorowie: Władysław Szafer, Bogumił Pawłowski i Andrzej Śródoń (Fot. 1).

Fot. 1. Gniezno, 19 IX 1960 – Wycieczka w czasie zjazdu PTB w Toruniu. Od lewej: prof. K. Mamakowa, dr M. Sobolewska, prof. A. Śródoń

Phot. 1. Gniezno, 19 IX 1960 – Excursion during the Meeting of the Polish Botanical Society in Toruń. From the left: Prof. K. Mamakowa, Dr. M. Sobolewska, Prof. A. Śródoń.

Tytuł magistra biologii Kazimiera Mamakowa uzyskała w 1954 r., na podstawie pracy pt. *Badania palinologiczne torfowiska Podbukowina koło Dubie-*

cka wykonanej pod kierunkiem prof. Jadwigi Dyakowskiej. W tym samym roku została zatrudniona w Zakładzie Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk. Trzy miesiące później została asystentem, a następnie starszym asystentem w Zakładzie Paleobotaniki Instytutu Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie.

W latach 1955–1960 opracowała metodą analizy pyłkowej kilka profili z pięciu torfowisk w Kotlinie Sandomierskiej. W tym samym czasie zapoznała się również z drugą metodą badań paleobotanicznych – analizą szczątków makroskopowych roślin, a uzyskane wyniki pozwoliły na odtworzenie przemian roślinności oraz wpływu osadnictwa prehistorycznego na szatę roślinną Kotliny Sandomierskiej i Pogórza Przemyskiego w czasie późnego glacjału i holocenu. Wykonaną pod kierunkiem prof. Władysława Szafera pracę doktorską *Roślinność Kotliny Sandomierskiej w późnym glacjału i holocenie* obroniła w 1963 r.

Bezpośrednio po uzyskaniu stopnia doktora nauk przyrodniczych Kazimiera Mamakowa wyjechała na czteromiesięczne stypendium naukowe do Bergen w Norwegii. Pracowała tam w Laboratorium Paleobotanicznym Muzeum Botanicznego, pod kierunkiem światowej sławy paleobotanika czwartorzędu i geografa roślin prof. Knuta Faegriego, współautora podstawowego podręcznika analizy pyłkowej. Podczas pobytu w Norwegii Prof. Mamakowa opracowała metodą analizy pyłkowej młodoholocenijski profil osadów z wyspy Lille Bukken. Wyniki tych badań zostały wykorzystane w czasie próby ponownego zalesienia wyspy. Po powrocie do Krakowa K. Mamakowa kontynuowała badania nad materiałami norweskimi. Tym razem skoncentrowała się na osadach pochodzących z wyspy Loroy. Rezultaty tych badań zostały opublikowane w Norwegii.

Równoległe z powyższymi opracowaniami Kazimiera Mamakowa badała historię roślinności okolic Krakowa od młodszego dryasu do okresu atlantyckiego. Dane paleobotaniczne wykazały między innymi intensyfikację procesów powodziowych Wisły w tych okresach. Zagadnienia te Prof. K. Mamakowa prezentowała na Kongresie INQUA (International Union for Quaternary Research) w Paryżu, w 1969 roku.

W latach siedemdziesiątych Prof. Mamakowa była zaangażowana w wielodyscyplinarny projekt badawczy dotyczący ewolucji doliny Wisłoki w czasie późnego glacjału i holocenu, prowadzony przez prof. Leszka Starkla. Projekt ten był częścią międzynarodowego programu badawczego „IGCP Project No. 158, Palaeohydrology of the temperate zone during the last 15 000, Subproject A, fluvial environments”.

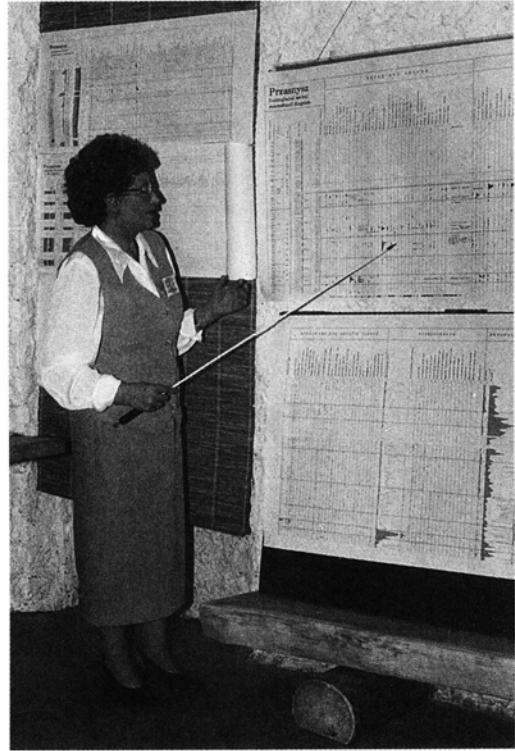
Pokłosiem tych badań była wspólna publikacja pod redakcją prof. L. Starkla z rozdziałami dotyczącymi historii roślinności autorstwa Prof. K. Mamakowej. Jej udział w tym projekcie został nagrodzony przez Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk.

W tym samym czasie Kazimiera Mamakowa objęła swoimi zainteresowaniami naukowymi również plejstocen. W odtwarzaniu flory i historii roślinności tej części czwartorzędu posługuje się obydwoma metodami badań paleobotanicznych, tj. analizą pyłkową i analizą szczątków makroskopowych roślin. Niewątpliwie najważniejszą pracą z tego okresu jest dwuczęściowe, monograficzne opracowanie pt. *Late Middle Polish Glaciation, Eemian and Early Vistulian vegetation at Imbramowice near Wrocław and the pollen stratigraphy of this part of the Pleistocene in Poland*. Wyniki nowoczesnej i szczegółowej analizy paleobotanicznej profilu kopalnych osadów z Imbramowic posłużyły autorce jako punkt wyjściowy do opracowania regionalnej stratygrafii pyłkowej interglacjału eemskiego na terenie Polski. Praca ta była podstawą do wszczęcia przewodu habilitacyjnego Kazimierzy Mamakowej, zakończonego na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1989 r. nadaniem stopnia doktora habilitowanego nauk przyrodniczych w zakresie biologii – paleobotaniki. Praca została również nagrodzona przez Wydział Nauk Biologicznych Polskiej Akademii Nauk w 1990 r.

Kazimiera Mamakowa uzyskała stanowisko docenta w roku 1990, a tytuł profesora nauk biologicznych został jej nadany w 1996 r.

Wyniki badań Prof. Mamakowej poszerzają wiedzę z zakresu historycznej geografii roślin. Na przykład badania osadów vistuliańskich z Karpat wykazały, że *Larix*, *Pinus cembra* oraz *P. sylvestris* miały swoje ostoje na Pogórzu Jasielskim prawie w całym okresie plenivistulianu. Szczególnie interesujące i ważne są badania profilu Dąbrówka koło Jasła, gdzie stwierdziła ona po raz pierwszy osady wieku eemskiego na terenie polskich Karpat.

W krąg zainteresowań naukowych Profesor Kazimierzy Mamakowej wchodzi również paleobotaniczne i stratygraficzne zagadnienia środkowego i wczesnego plejstocenu. Jest autorką obszernego opracowania paleobotanicznego kontrowersyjnych osadów z Przasnysza w środkowej Polsce (Fot. 2). To właśnie jej badania pozwoliły na bezsporne odniesienie tych osadów do pozycji stratygraficznej interglacjału mazowieckiego. Ostatnio przedstawiła nowe ujęcie stratygraficzne ferdynandowskiej sukcesji pyłkowej. W swoich badaniach czwartorzędu Prof. Mamakowa nie ogranicza się tylko do zagadnień stratygraficznych i historii roślinności. Wspólnie z dr Tatianą B.

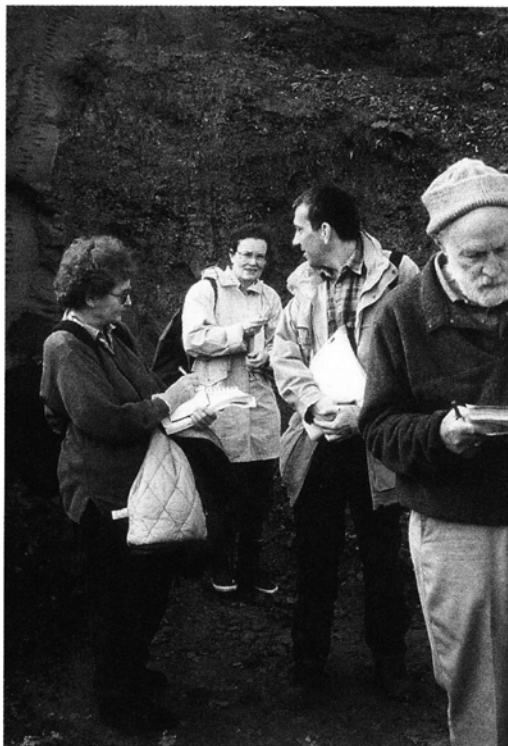

Fot. 2. V Konferencja „Stratygrafia Plejstocenu Polski”, Iznota, 1998. Prof. K. Mamakowa przedstawia diagramy pyłkowe osadów z Przasnysza.

Phot. 2. The Fifth Conference „Pleistocene Stratigraphy of Poland”, Iznota, 1998. Prof. K. Mamakowa is presenting the pollen diagrams of the sediments from Przasnysz.

Ryłową z Instytutu Nauk Geologicznych w Mińsku (Białoruś) pracuje nad różnymi problemami metodycznymi reprezentowanymi przez dwie szkoły analizy pyłkowej, tj. zachodnią i wschodnioeuropejską.

Owoce wieloletniej współpracy z Prof. Feliksem J. Wieliczkiwiczem (również z Instytutu Nauk Geologicznych w Mińsku) jest seria wspólnych publikacji na temat szczątków makroskopowych roślin ze stanowisk różnego wieku plejstocenijskiego, znajdujących się w Muzeum Paleobotanicznym Instytutu Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Do tej pory zrewidowali oni taksonomicznie 31 stanowisk makroskopowych flor kopalnych. W latach 1993–1996 Kazimiera Mamakowa była współwykonawcą w międzynarodowym programie „Climate changes in Europe during the last two climatic cycles with emphasis on temperate post optimum evolution and entering into glaciation”, finansowanym przez Komisję

Fot. 3. XX Wycieczka Torfowiskowa organizowana przez Instytut Geobotaniki Uniwersytetu w Bernie, 1996. Na stanowisku wieku mazowieckiego w Klieken (środkowe Niemcy) stoją od lewej: prof. K. Mamakowa, prof. A-M. Robertsson, dr W. Granoszewski, prof. H. E. Wright.

Phot. 3. XX Peat-bog Excursion organized by the Institute of Geobotany, Bern University, 1996. In Klieken (central Germany) at the site of the holsteinian age. From the left: Prof. K. Mamakowa, Prof. A-M. Robertsson, Dr. W. Granoszewski, Prof. H. E. Wright.

Unii Europejskiej. Profesor Mamakowa zorganizowała i kieruje „Polską Palinologiczną Bazą Danych – Plejstocen.” Część Bazy jest już dostępna w Internecie. Prowadzi również bazę danych szczątków makroskopowych roślin.

Dorobek naukowy Profesora Kazimiera Mamakowej obejmuje 57 pozycji. Większość z nich to oryginalne prace badawcze, w tym jedna monografia. Ponadto w skład jej dorobku wchodzi ponad 20 opracowań paleobotanicznych, wykonanych do celów Szczegółowej Mapy Geologicznej Polski oraz ponad 60 paleobotanicznych raportów dla potrzeb różnych badaczy z wielu ośrodków naukowych w Polsce. Wiele z tych ekspertyz przyczyniło się do wyjaśnienia istotnych zagadnień stratygraficznych i geo-

morfologicznych. Obecnie Profesor Mamakowa pracuje nad kilkunastoma obszernymi opracowaniami dotyczącymi różnych zagadnień stratygrafii i historii roślinności plejstocenu.

Profesor Mamakowa chętnie dzieli się swoją rozległą wiedzą z początkującymi badaczami zarówno w Polsce, jak i za granicą. Wielu palinologów czwartorzędu, pracujących obecnie w różnych instytucjach naukowych na terenie kraju należy do jej uczniów. Zawsze znajduje czas i służy pomocą swoim doktorantom. Prof. Mamakowa wypromowała 4 doktorów, a kolejny przewód doktorski jest w toku. Często pełni funkcje recenzenta zarówno w różnych wydawnictwach, jak i w przewodach doktorskich i habilitacyjnych nie tylko w Polsce, ale również za granicą.

W czasie swojej kariery naukowej Prof. Mamakowa odwiedziła wiele znaczących zagranicznych ośrodków badań czwartorzędu: w Norwegii, Danii, Szwecji, byłej Czechosłowacji i Białorusi. Brała udział w licznych międzynarodowych kongresach we: Francji, Wielkiej Brytanii, Holandii, na Litwie, w Niemczech i Polsce (Fot. 3). Wygłosiła ponad 50 referatów na różnych zjazdach i konferencjach zarówno w Polsce, jak i za granicą.

Profesor Kazimiera Mamakowa aktywnie działa w wielu towarzystwach naukowych. Od roku 1955 jest członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Była członkiem Komisji Paleogeografii Czwartorzędu Polskiej Akademii Nauk (od 1980 r.; w latach 1987–1990 była zastępcą przewodniczącego). Po zmianie struktury organizacyjnej została współpracownikiem Komisji Paleogeografii Czwartorzędu Polskiej Akademii Umiejętności. Od 1981 r. jest członkiem Komitetu Badań Czwartorzędu Polskiej Akademii Nauk, a od 1991 r. jest przewodniczącą Komisji Paleobotaniki Komitetu. W kadencji 1993–1998 była członkiem Narodowego Komitetu INQUA. Profesor Mamakowa uczestniczy w pracach Rady Redakcyjnej wydawnictwa paleobotanicznego i palinologicznego *Acta Palaeobotanica*. W latach 1987–1994 była członkiem Komitetu Redakcyjnego *Folia Quaternaria*.

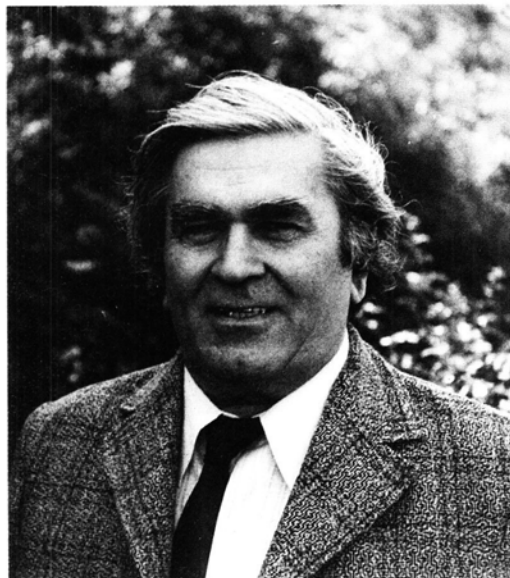
Profesor Kazimiera Mamakowa dzieli swój czas między dwie pasje: pracę naukową i rodzinę. Zawsze znajduje zrozumienie i pomoc ze strony swojej rodziny. Jej mąż, mgr inż. Jerzy Mamak, którego poślubiła w 1953 r., jest autorem rycin do prawie wszystkich jej publikacji. W dniu 31 grudnia 2000 roku Prof. Mamakowa przeszła na emeryturę. Wszyscy wierzymy, że ta data nie wpłynie znacząco na zaangażowanie Pani Profesor w pracę naukową, a polscy badacze plejstocenu będą jeszcze długo czerpać z wiedzy Pani Profesor i cieszyć się jej przyjaźnią.

Pełny wykaz publikacji Profesor Kazimierzy Makowej opublikowany został w *Acta Palaeobotanica* 40(2) z roku 2000.

Wojciech GRANOSZEWSKI

90. ROCZNICA URODZIN AKADEMIIKA ARMENA LEONOWICZA TACHTADŻJANA

90th anniversary of academician Armen Leonovich
Tachtadjan's birth

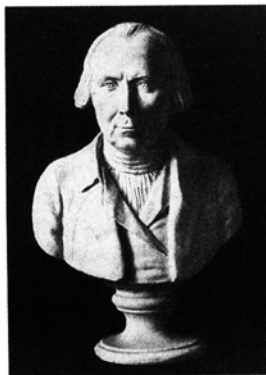
Armen L. Tachtadżjan urodził się 10 VI (28 V – według kalendarza juliańskiego) 1910 r. w Szuszy (Karabach, Zakaukazie). Jest jednym z największych botaników XX w., wybitnym organizatorem nauki, autorem ponad 300 prac, w tym 30 monografii, opublikowanych w języku rosyjskim, ormiańskim, niemieckim, angielskim, duńskim, wietnamskim i chińskim. Do najważniejszych jego prac należą publikacje poświęcone pochodzeniu i systemowi roślin kwiatowych, systematyce roślin wyższych, florystycznej fitogeografii i paleobotanice. Jest twórcą licznych szkół botanicznych na terenie byłego ZSRR. Wśród nich była szkoła systematyki i florystyki roślin wyższych, szkoła filogenetycznej anatomii roślin i szkoła palinologii w Erewaniu. Następnie w Leningradzie założył szkołę paleobotaniki o kierunku taksonomicznym i szkołę biosystematyki, przyczynił się także do rozwoju kadry innych szkół botanicznych (taksonomii, morfologii, anatomii). Był promotorem 12 prac doktorskich i ponad 50 prac na stopień kandyda-

ta nauk. Uczniowie jego pracują w Petersburgu, Moskwie, Erewaniu, Kijowie, Rydze, Charkowie i innych miastach, a także w wielu państwach na świecie. Jubilat jest członkiem 7 akademii nauk: rzeczywistym członkiem Rosyjskiej Akademii Nauk i Narodowej Akademii Nauk Republiki Armenii, członkiem zagranicznym Narodowej Akademii Nauk USA, Akademii Nauk i Literatury Finlandii, Polskiej Akademii Nauk, Norweskiej Akademii Nauk, oraz Niemieckiej Akademii Nauk Przyrodniczych Leopoldina w Halle. Przez wiele lat (do 1998 r.) stał na czele Rady Naukowej Botaniki w Radzieckiej (później Rosyjskiej) Akademii Nauk. Jest honorowym prezydentem Rosyjskiego Towarzystwa Botanicznego, Bohaterem Pracy Socjalistycznej, laureatem Nagrody Państwowej ZSRR. Od 1960 r. jest członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Obecnie A. L. Tachtadżjan jest doradcą dyrektora Instytutu Botaniki Rosyjskiej Akademii Nauk.

Sergej Glebovich ZHILIN
(tłumaczył i opracował: Piotr KÖHLER)

PRO MEMORIA

• **260 rocznica urodzin Jana Emanuela Giliberta (21 VI 1741–2 IX 1814)**, Francuza, botanika, lekarza,

ur. w Carette k. Lyonu, zm. w Lyonie, absolwenta uniwersytetu w Montpellier, profesora Collège de Médecine w Lyonie, przebywającego na ziemiach polskich w latach 1775–1783, pracował najpierw w Królewskiej Szkole Lekarskiej w Grodnie, gdzie w 1776 r. założył pierwszy polski ogród botaniczny,

w 1781 r. przeniósł ogród i zbiory do Wilna, zatrudniony na uniwersytecie jako profesor historii naturalnej, był prekursorem pierwszej polskiej szkoły florystyczno-fitogeograficznej, autorem pionierskich prac florystyczno-systematycznych i fenologicznych dotyczących okolic Grodna i Wilna, m.in. *Flora Lithuanica inchoata* (1781–1782) i *Exercitia Phytologica* (1792).

• **210 rocznica urodzin Wiktora Kazimierza Kozłowskiego (11 III 1791–25 I 1858)**, leśnika, przyrodnika, ur. w Lubmagierowiznie k. Białegostoku, zm. w Chlewiskach, leśnika zarządzającego przez kil-

ka lat dobrami ordynacji Zamoyskiej, kolekcjonera okazów dendrologiczno-botanicznych i zoologicznych, wśród których znajdowała się „biblioteka dendrologiczna” w postaci gablotek imitujących książki spreparowane z gatunków drzew polskich (grzbiety stanowiła kora, okładki – drewno, we wnętrzu znajdowały się liście); kolekcja ta zachowała się częściowo w Muzeum Diecezjalnym w Sandomierzu.

• **185 rocznica urodzin Antoniego Kotowicza (20 II 1816–17 V 1885)**, florysty, entomologa, ur. w

Orowem (dawny pow. drohobycki), zm. w Bieczu, lekarza m.in. w Strzyżowie i Bieczu, członka Komisji Fizjograficznej TNK i AU, autora prac florystycznych i fitofenologicznych z okolic Biecza, hodowcy jedwabników.

• **170 rocznica urodzin Stanisława Bolesława Szenciana (1 V 1831–18 VIII 1903)**, przyrodnika, popularyzatora biologii, ur. w Bieczynach w dawnym woj. leszczyńskim, zm. w Poznaniu, absolwenta Uniwersytetu Wrocławskiego, nauczyciela matematyki i przyrody w szkołach m.in. Poznania, Śremu i Klodzka, autora wielu popularnych artykułów ogłaszanych głównie na łamach „Przyrody i Przemysłu” oraz „Ziemiańska”, np. *O życiu płciowym roślin* (1866).

• **140 rocznica urodzin Stanisława Dawida (22 III 1861–1917)**, botanika, ur. w Lublinie, zm. w Nowoczerkasku, profesora botaniki, mineralogii, łakarstwa, agronomii i hodowli zwierząt Instytutu Weterynarii w Dorpacie, autora wielu prac popularnych, ogłaszanych głównie na łamach „Wszecchwiat”, m.in. *Herboryzacja czyli zbieranie, określanie i zaszuszanie roślin* (1885).

• **130 rocznica urodzin Gabrieli Balickiej-Iwanowskiej (1871–20 II 1962)**, fizjologa roślin, ur. w Warszawie, zm. w Krakowie, absolwentki uniwersytetu w Genewie, prowadzącej badania naukowe w pracowni botanicznej Karola Goebbla w Uniwersytecie w Monachium oraz w laboratorium Emila Godlewskiego seniora w UJ, autorki prac z zakresu anatomii, cytologii i fizjologii, m.in. nad wpływem światła i soli mineralnych na przemianę białek i soli mineralnych w roślinie.

• **100 rocznica urodzin Stanisława Antoniego Kościelnego (20 III 1901–31 I 1973)**, botanika, dendro-

loga, ur. w Sokolnikach pod Wieluniem, zm. w Poznaniu, docenta Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu, kierownika Katedry Botaniki Leśnej, przewodniczącego Sekcji Dendrologicznej PTB (1957–1960), autora ok. 30 publikacji, m.in. *Drzewa i krzewy* (1971, wspólnie z B. Sękowskim), *Przewodnik po arboretum gołuchowskim* (1963). Kierował dydaktycznym ogrodem dendrologicznym na Sołacz w Poznaniu i Arboretum w Gołuchowie.

• **90 rocznica urodzin Józefa Dudy (16 II 1911–2 VI 1959)**, botanika, mikrobiologa, ur. w Skoczowie, zm. w Poznaniu, profesora i rektora Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu, specjalisty w zakresie biochemii i ekologii drobnoustrojów glebowych, autora m.in. prac: *Zastosowanie metody głębinowej w hodowli azotobaktera* (1956), *Mikrobiologia rolnicza* (1955, 1958, wspólnie z K. Zodrąwem).

• **160 rocznica śmierci Wojciecha Maksymiliana Adamskiego (21 XI 1796–8 II 1841)**, botanika, lekarza, ur. w Poznaniu, zm. w Owińskach k. Poznania, absolwenta studiów medycznych na uniwersytetach w Wiedniu i Wrocławiu, gdzie uzyskał doktorat na podstawie rozprawy *Dissertatio inauguralis sistema prodromum historiae rei herbariae in Polonia* [...] (1825) – jednej z pierwszych prac poświęconych historii botaniki w Polsce, później pracował jako lekarz w Kościanie w Poznańskim, gromadząc materiały do flory Wielkiego Księstwa Poznańskiego (większość z nich zaginęła).

• **80 rocznica śmierci Alfonsa Bukowskiego (27 X 1858–29 VI 1921)**, botanika, farmakognosty, ur. w Czerniewicach (dawny pow. wrocławski), zm. w Warszawie, asystenta Katedry Farmacji i Farmakognozji Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego, właściciela apteki, autora ok. 300 publikacji z zakresu farmacji, zwłaszcza farmakognozji, m.in. *Badanie herbaty* (1888), a także opracowań farmakognostyczno-chemicznych dotyczących gorczycy, huby modrzewiowej, tytoniu.

• **55 rocznica śmierci Mariana Stępowskiego (7 XII 1867–1 II 1946)**, botanika, publicysty, ur. w Piotrkowie Trybunalskim, zm. w Warszawie, asystenta Zakładu Rolniczo-Doświadczalnego UJ, później bibliotekarza, dyrektora Polskiego Radia, autora pracy doktorskiej z zakresu anatomii roślin (1905).

• **50 rocznica śmierci Józefa Goetza (2 III 1903–22 II 1951)**, botanika, leśnika, ur. w Korytach (dawne woj. kaliskie), zm. w Poznaniu, zast. profesora Wydziału Rolniczo-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego, kierownika Katedry Botaniki Leśnej, współorganizatora ogrodu dendrologicznego na Sołacz w Po-

znaniu, autora prac z zakresu botaniki leśnej, faunistyki i łowiectwa.

• **40 rocznica śmierci Bronisława Stefana Niklewskiego (8 IX 1879–20 I 1961)**, botanika, fizjologa, ur. w Inowrocławiu, zm. w Poznaniu, profesora chemii rolnej w Akademii Rolniczej w Dublinach, później w Uniwersytecie Poznańskim, organizatora Wielkopolskiego Związku Kół Doświadczalnych, inicjatora kilku tysięcy doświadczeń nawozowych, odmianowych i uprawowych niemal ze wszystkimi roślinami uprawnymi w Polsce.

• **30 rocznica śmierci Ireny Marii Guzowskiej (12 VII 1934–8 VI 1971)**, cytologa i embriologa roślin, ur., zm. w Poznaniu, adiunkta Zakładu Botaniki Ogólnej Instytutu Biologii Uniwersytetu Poznańskiego, badała m.in. procesy regeneracji kalusowej dębu w hodowli *in vitro* oraz kiełkowanie ziarn pyłku u przedstawicieli rodzin *Caryophyllaceae* i *Cruciferae* w warunkach hodowli *in vitro*.

Alicja ZEMANEK

Fot. 1. Prof. dr hab. Zbigniew Mirek, dyrektor Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie i prezes Polskiego Towarzystwa Botanicznego otwiera Sesję (fot. E. Zastawniak).

Phot. 1. Prof. Zbigniew Mirek, director of the W. Szafer Botanical Institute of Polish Academy of Sciences and president of the Polish Botanical Society opening the Session (phot. E. Zastawniak).

SPRAWOZDANIA ZE SPOTKAŃ NAUKOWYCH SCIENTIFIC MEETING REPORTS

SESJA NAUKOWA POŚWIĘCONA PAMIĘCI
PROF. ANDRZEJA ŚRODONIA I PROF.
MARII ŁAŃCUCKIEJ-ŚRODONIOWEJ
„PALEOBOTANIKA POLSKA NA PRZEŁOMIE
WIEKÓW” (KRAKÓW, 27–28 CZERWCA 2000)

Scientific session devoted to memory of Prof. Andrzej Środoń and Prof. Maria Łańcucka-Środoniowa
„Polish palaeobotany at the turn of centuries”
(Cracow, Poland, 27–28 June 2000)

Pod koniec czerwca bieżącego roku w Instytucie Botaniki PAN w Krakowie odbyła się dwudniowa sesja naukowa poświęcona pamięci wybitnych polskich paleobotaników: prof. Andrzeja Środonia, kierownika Zakładu Paleobotaniki Instytutu Botaniki im. Władysława Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie w latach 1961–1978 i zastępcy dyrektora tegoż Instytutu w okresie 1965–1978, zmarłego 9 listopada 1998 r. oraz jego żony, prof. Marii Łańcuckiej-Środoniowej, zmarłej 21 marca 1995 r. Sesja została zorganizowana przez Sekcję Paleobotaniczną Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Instytut Botaniki PAN w Krakowie, przy współudziale Komitetu Badań

Czwartorzędu PAN. Uroczystego otwarcia sesji dokonał dyrektor IB PAN, prof. Zbigniew Mirek (Fot. 1). W sesji uczestniczyło ok. 60 osób z różnych miast Polski – reprezentowane były ośrodki paleobotaniczne z Krakowa, Warszawy, Gdańska, Łodzi, Lublina, Wrocławia, Poznania, Białegostoku i Torunia; uczestniczyli także goście z zagranicy: prof. dr Eliso Kvaavadze z Instytutu Paleobiologii Gruzińskiej Akademii Nauk w Tbilisi oraz prof. dr Svetlana Syabryay z Instytutu Nauk Geologicznych Ukrainińskiej Akademii Nauk. W spotkaniu wzięły również udział dzieci Profesorstwa: syn, prof. Jan Środoń z żoną oraz córka, Ewa Środoń-Demianowska z mężem i dziećmi – córką Ewą i synem Aleksandrem (Fot. 2). Uczestnicy spotkania minutą ciszy uczcili pamięć zmarłych Andrzeja i Marii Środoniów oraz zmarłego 16 czerwca 2000 r. członka Sekcji Paleobotanicznej PTB dr Bolesława Brzyskiego.